

Professzor úr, létezik már egy-néhány életrajz Assisi Szent Ferencről. Evangélikus teológusként és egyháztörténészként mi indította Önt arra, hogy szintén az ő életével foglalkozzék?

Azután, hogy 2017-ig teljesen lefoglalt Luther és a reformáció története, szükségét éreztem annak, hogy valami egészen mást csináljak. Assisi Ferenc alakja gyermekkoromtól fogva elkísért. A marburgi Erzsébet-templom egyik lelkészének fiaként a Marburgban 1231-ben elhunyt Tübingiai Erzsébet [azaz Árpád-házi Szent Erzsébet] révén valamiképpen eleve adott volt az összeköttetés Assisi Ferencel. Ez volt a személyes motiváció. A szakmai alap pedig: A közfelfogás szerint hihetetlenül sokat tudunk Assisi Ferencről; a források adta helyzet azonban azt mutatja, hogy tulajdonképpen nagyon keveset tudunk róla. Ennek a feszült viszonynak a fölmérése csábított.

Assisi Ferenc általánosán Isten által küldött újtónak számít, aki egy lezüllött egyháznak segített ismét talpra állni. Mi az igazság ebben a mítoszban?

Azt, hogy Isten küldte-e el, nem tudom megítélni (*mosolyog*). De a maga korában keresztényként mindenki számára világosan bemutatta a kereszténység kívánalmait és a tényleges élet közötti lényegi eltéréseket, főképpen a pénzzel való bánásmódot és a kora kapitalista életmódot illetően, ahogyan a szülői házban megismerte ezeket. Feltűnő, hogy az egyházkritikában igen tartózkodó volt. Az egyház mint intézmény szent és sérthetetlen volt számára. Számomra mint egyháztörténész számára bámulatos volt látni, milyen magától értetődően fogadta el II. Ince pápát, és hagyta, hogy az vezesse őt. Nyilvánvalóan nem vette észre, milyen hatalom- és pénzsóvár emberrel van dolga.

A Vatikán bekebelezte Ferencet?

Ez bizonyára hozzátartozik az ő valóságához. Alapjában véve ő volt az az alak, aki által az egyház szervesen magába tudta építeni a szegénységi mozgalom széles körben

elterjedt törekvéseit. Hiszen a vége egy szerzetesrend létrehozása lett – az a forma, amelyben a szegénység mindig is jelen volt az egyházban.

Más szegénységi mozgalmakra, például a valdensekére, az egyház irgalmatlan üldözéssel reagált.

Talán csak véletlenül múlt, hogy Ferencet nem üldözték eretnekként. Abból, amit *Pierre Valdès*, a valdenses későbbi megalapítója gondolt és akart, nagyon sok mindent megtalálunk Ferencnél is. Élet-

rajzi párhuzamok is vannak. Csak-hogy *Valdès* konfliktusba került a püspökével, viszont Ferencet már korán védelmébe vette a püspöke, és ezért a pápa védelmét is élvezte.

A ferences mozgalmat sosem kísértette meg, hogy elvágja az őt a nagyegyházhoz fűző köldökzsinórt?

A későbbi nemzedékekben heves konfliktusok alakultak ki Rómával, Ferenc idejében nem. Ő olyan mélyen gyökerezett az egyházi vallássságban, hogy sosem tudott elképzelni effajta konfliktust.

Képes volt-e Ferenc megszilárdítani a nagyegyházban a szegénység újbóli nagybecsülését?

Ha nagyegyházon az összes keresztények közösségét értem, akkor igen. A ferences mozgalomból hallatlan ösztönzés áradt ki, és elérte a polgárság széles rétegeit. Azáltal, hogy kialakult a „harmadrend”, az a laikus állapot, amelyben a tagok

ferences normák szerint éltek, a 14. században megváltozott az egyházi tudat.

Hogyan lehet megmagyarázni a szegénység spirituális szükségletét egy feltörekvő és virágzó társadalomban?

Ez a korai kapitalizmusra adott válasz. Ferenc rámutatott arra, hogy az e világi siker nem az evangélium mércéje, hangsúlyozta a bűnbánatra és a felebaráti szeretetre történő felhívást, és korának sebeire helyezte az ujját. Itt látom a párhuzamokat a mi jelenünkkel.

Teológiai szempontból újtó volt-e Ferenc?

Őt a hallatlan radikalitás különbözteti meg másoktól, nem a teológiája. Később sok ferences akadt, aki teológiailag újat gondolt, például *William Ockham*, a „nominalizmus” atyja. [A nominalizmus ismeretkritikai irányzat, amely szerint az egyetemes fogalmaknak (nem- és faj-fogalmak) nincs valóság tartalmuk, hanem csak egyezményes jelek].

Ferenc természetmisztikája, az állatok és teremtménytársaink iránti szeretete kapcsolható-e azokhoz a kozmológiai gondolkodási modellekhez, amelyek a „mindenek egysége” értelmében sokkal erősebb egységben gondolják el Istent és a világot?

A csodaszép *Naphimnusz*, amelyben „testvérenek” és „nővérenek” szólítja a Napot és a Holdat, végső soron a 148. zsoltár irodalmi kiszínezése, társítva a három férfinak a tüzes kemencebeli énekével (Dániel könyve 3. fejezet). A középkorban ez része volt a húsvéti liturgiának. Ferenc szemében az ember – ahogyan minden teremtmény is – nagy távolságban áll Istentől; ez azt jelenti, hogy a „panenteista” misztika nem veheti igénybe őt. [A *panenteizmus* az az elgondolás, amely szerint „a világ-mindenség” Istenben létezik, anélkül hogy Isten a világ, Isten és a teremtés egymással azonosítható lenne.] De Ferenc azt is hangsúlyozza, hogy az egész teremtés Isten színe előtt áll, és ezért elvárhatja

méltatásunkat. Ehhez természetesen kapcsolódhat az ökológiai szemléletmód.

Ferenc életének legrejtélyesebb mozzanatai közé tartozik Al-Melek szultánnal folytatott nyílt vallási párbeszéde az 1219-es keresztes hadjárat idején. Hogyan kell ezt elképzelniünk? Egy pacifista a fosztogató zsoldosok hordája közepette?

Ferenc a keresztesekkel érkezett a szultánhoz, és osztotta azok miszsiós törekvéseit. Nehéz rekonstruálni a helyzetet. Hogyan jutott el egyáltalán a szultán táborába? Sok minden szól a mellett, hogy a keresztes lovagok megbízottjaként tárgyalási megbízással volt felruházva. Nehéz megmondani, hogy mennyire zajlott barátságosan a

beszélgetés. Valószínűleg csak azért élte túl a találkozást, mivel a szultán veszélytelen álmodozónak tartotta őt. Toleráns békét kötni, amely mindkét félnek igazságot szolgáltat – ez kívül esett a kor látóhatárán.

Hagyott-e nyomot a beszélgetés az iszlám elbeszélések hagyományában?

Létezik néhány említés arról, hogy egy furcsa szerzetes beszélt a szultánnal. Lehet, hogy ez Ferenc volt.

Miben áll Ferenc maradandó érdeme?

Mi, nyugat-európai keresztények hajlunk arra, hogy folyton kompromisszumokba bocsátkozzunk a magunk polgári egzisztenciájával. Ferenc a kereszténység radikalitására

emlékeztet, és felteszi nekünk a kérdést: Elég ez?

Lehetségesnek tartja-e, hogy a kereszténységből ma is kiinduljanak olyan ösztönzések, amelyek hasonlóan messze hatók lehetnek, mint a korai kapitalizmus szegénységi mozgalma?

Az egyházakat az a veszély fenyegeti, hogy túlságosan belebocsátkoznak a gazdaságossági szempontok alapján működő világ magától értetődőségeibe. Ez nem tartozik a kereszténység lényegéhez. Ferenc bűnbánati felhívása aktuális marad. Hogy hallgatunk-e rá, az más kérdés.

Michael Schrom

Forrás: Publik-Forum, 2019/3

Assisi Szent Ferenc, a misszionárius

A missziós utazások

Szent Ferenc missziós útjai csak akkor tárulnak fel eredetiségük és dinamikájuk teljességében, ha az akkori missziós helyzet háttérben látjuk őket. Ferenc nem követte szolgálait a kor divatját, hanem az ár ellen úszott, és másokat is magával ragadott új irányokba.

Bár a skandináv és a balti népek térítése a 14. századba nyúlóan tartott, de ebből keveset lehetett érezni a „keresztény Nyugaton”. Európa gyakorlatilag keresztény földrésznek számított, „a kereszténységnek”, zárt vallási, politikai és kulturális blokknak, amelyet nyugaton a még át nem szelt óceán határolt, keleten és délen pedig az iszlám övezete zárt le. A gyakorlatilag „lehetetlenné vált” misszionálás következtében már senki nem gondolt még teológiailag sem Jézus egyetemes missziós parancsára – Ferencen kívül. Ő totális missziós válság helyett mindkét síkon új lendületet ébresztett.

Noha a források elegendően alátámasztják Ferenc három missziós útját, de ezek nyilvánvalóan nem okoztak szenzációt. Egy kivétellel nem szemtanúk írták le őket aktualitásként, hanem csak olyanok, akik halála után tekintettek vissza rájuk.

Tény, hogy Ferenc nem elégedett meg azzal, hogy saját maga és testvérei a keresztény országokban éljék meg és hirdessék az evangéliumot, hanem már megtérése után hat évvel, azaz 1212-ban teljesség-

gel saját indíttatására megpróbált **Szíriába** utazni (ami egyszerűen az iszlám világot jelentette), hogy a szaracénoknak hirdesse a keresztény hitet. De hajóját már az Adriai-tengeren a dalmát partokra vetette egy vihar, és az álom véget ért. Am az álmodó nem hagyta legyőzni magát. Hamarosan szárazföldön próbált Franciaországon és Spanyolországban keresztül **Marokkóba** jutni. Eletrajza kiemeli: „Oly nagy volt a buzgósága, mely előreűzte, hogy olykor még útitársait is hátrahagyta, és megittasult lélekkel továsietett, hogy végrehajtsa szándékát” (Legenda major, 6). De Spanyolországban súlyos betegség támadta meg, és ezért második missziós utazását is meg kellett szakítania.

De nem mondott le a muszlimok békés misszionálásáról. Az 1219. pünködsdi káptalanon, amelyen kereken 5000 testvér vett részt, hivatalosan is fölvetette, és elhatározták, hogy testvéreket küldenek Tunéziába és Marokkóba. Ferenc önmagát ajánlotta, és erőltette, hogy **Egyiptomba** menjen. Azon hajók egyike, amelyeknek az volt a dolguk, hogy erősítést vigyenek a **Damiette** város falai előtt harcoló kereszteseknek, néhány testvérral együtt föl is vette őt, és ezúttal valóban elvitte Egyiptomba.

Mi lehetett ennek a makacs vállalkozásnak a motívuma? Alighanem helyesebb motívumcsokorról beszélni. A keresztes háború eszméje, amelynek a Nyugat két évszáza-

don át megszállottja volt, elindította a Keletre törekvést. Új ösztönzést kapott az 1215-ös Lateráni zsinaton, amelyet III. Ince pápa kettős céllal hívott össze: egyrészt hogy megújítsa az Egyházat, másrészt hogy újabb keresztes hadjáratot szervezzen. Ferenc persze egészen más keresztes hadjáratot képzelt el! Ehhez járult vágyakozása a vértanúságra. A tulajdonképpeni hajtóerő azonban kétségtelenül abból az „isteni ihletettségből” fakadt, amelyet Ferenc mindazokról feltételezett, akik a szaracénok közé akartak menni, és amely elsőként, kiemelkedően, őt magát érintette meg.

Ebben az „isteni ihletettségben” fölismerte, hogy az apostolok Jézus általi kiküldése nem csupán egy valamikori történelmi eseményt ábrázol, hanem mindenkor felrázó példaképet is jelent. Ezért kettésével elküldte a testvéreket, akik éppen csak nyolcan voltak, a négy égtáj felé. S ezért átlátta az ő és testvérei hivatását: „Hiszen irgalmasságában Isten nemcsak a magunk üdvössége érdekében hívott minket, hanem sokak üdvösségéért; be kell járnunk a világot, és inkább a példánkkal, mint a szavunkkal arra kell intenünk az embereket, hogy forduljanak el bűneiktől, és ügyeljenek a parancsokra.” Ezért merészkedett szembeállni még **Hugolin** bíborossal is – aki szemére vetette, hogy olyan messzire küldi a testvéreket, ahol éhen halnak, és mindenféle nehézségbe ütköznek –, és azt mondta